

УДК 370.174

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-4\(187\)-49-51](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-4(187)-49-51)

Гришко Вікторія

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0002-2682-8143>

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ ТРЕТЬОГО ВІКУ: ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД

А Старіння суспільства є загально визнаним явищем завдяки науково-технічній революції, прогресу в медицині та великому бажанню дорослого населення навчатись. В умовах невинного розвитку освітніх систем у світі відповідно до зростання запитів суспільства збільшується кількість освітніх і соціальних інституцій, де люди старшого віку мають змогу здобути знання, оволодіти новими навичками та компетентностями, брати участь у навчальному та розвивальному процесах, адаптуватись до нових соціально-економічних змін. Університети третього віку є поширеною формою навчання впродовж життя. Усі країни Європи (в тому числі й Республіка Польща) прагнуть зробити період «третьої весни» часом повноцінного, радісного і активного життя. Програми університетів третього віку включають інтелектуальну, психологічну, соціальну та фізичну активність, пропонують лекції, семінари, заняття з іноземної мови, гуртки за інтересами, заняття в тренажерних залах, зустрічі з видатними людьми, екскурсії та подорожі. Стратегії розвитку та бюджету враховують необхідність забезпечення наукової та матеріально-технічної підтримки університетів третього віку з метою забезпечення високого рівня освіти літніх людей та активної участі в житті громадянського суспільства.

Ключові слова: університет третього віку; навчання дорослих; польський досвід; навчання впродовж життя

Кожен, хто перестає вчитись, старіє – не важливо, у 20 або 80 років, – а той, хто продовжує вчитись, залишається молодим. Найголовніше в житті – це підтримувати молодість мозку.

Генрі Форд

Постановка проблеми. Концепція освіти впродовж життя стає характерною особливістю сучасного суспільства. Процес навчання дорослих людей еволюціонував від ототожнення його з процесом навчання (60-ті роки ХХ ст.) через процес навчання-вчення (70-ті та 80-ті роки ХХ ст.) до постійного навчання (90-ті роки ХХ ст.). Навчання в зрілому віці є не тільки джерелом знань, але й передусім дає відчуття задоволення та підвищує рівень самооцінки. З огляду на це, залучення людей третього віку до освітньої діяльності, здатної допомогти сформувати життєві ролі, розвинути соціальну й професійну мобільність, стає нині одним зі стратегічних напрямів розвитку в усіх країнах світу. Університети третього віку, засновані понад три десятиліття тому в Європі (перший було створено в м. Тулузі (Франція) в 1973 році) активізують роль людей третього віку в суспільстві. Цікавим, на наш погляд, є досвід організації навчання цієї категорії дорослих в університетах третього віку Республіки Польщі.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Останнім часом значно підвищився інтерес науковців стосовно досліджень освіти дорослих. З'явилося чимало наукових публікацій методологічного характеру, що характеризують соціальне та психологічне самопочуття людей третього віку, їхній спосіб життя, участь у громадській роботі та особливості організації їхнього навчання. Ці та інші проблеми аналізують у своїх працях вітчизняні (О. Абдуліна, С. Архи-

пова, Н. Білик, З. Бутуєва, О. Вербицький, С. Вершловський, М. Громкова, Т. Десятов, О. Дубасенюк, С. Змеєв, Ю. Кулюткін, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Огієнко, В. Онушкін, Н. Савченко, Н. Харитоновна, М. Новак, І. Мечников, М. Єрмолаєва, Т. Козлова, О. Краснова, О. Лідерс, Є. Холостова, В. Шапіро) та зарубіжні вчені (Т. Браже, А. Маслоу, М. Ноулз, Д. Олдройд та ін).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблем. Методиці навчання дорослих в університетах третього віку присвячені дослідження польських учених: А.Белявської, Х.Квятковської, Р.Пакочінського, Є.Скібінської, Б.Сліверського, Я.Песціковської, О.Чернявської, К.Левковіча та ін. Натомість стрімкий розвиток інноваційних технологій сприяє появі нових форм і методів навчання дорослих. Відтак розробленість цієї проблеми залишається нині досить актуальною й потребує подальшого дослідження.

Метою статті є аналіз методичних засад навчання дорослих в університетах третього віку на основі польського досвіду.

Викладення основного матеріалу. Освіта дорослих була названа феноменом першої половини ХХІ століття. Польське суспільство, подібно до інших європейських держав, стрімко старіє. Це пов'язано з покращенням стану здоров'я та фізичної форми населення, внаслідок чого зростає середня тривалість життя. Як показує статистика, у 2005

році люди віком 18 і більше років становили 19,95 % від усього населення, тоді як 60 і більше – 15,42 % [3, с. 56]. Люди цього віку мають більшу кількість часу, який можуть використати відповідно до своїх прагнень і вподобань. У Республіці Польщі невпинно зростає рівень освіти людей віку пізньої дорослості. Система освіти цієї країни спрямована на створення необхідних умов для навчання цієї категорії.

Слухачі університетів третього віку – це переважно люди пенсійного віку, найчастіше із середньою та вищою освітою. Згідно з статистичними даними в університетах третього віку Республіки Польщі близько 40–45 % слухачів мають середній і вищий рівень освіти, лише 1–2 % – з нижчим [2, с. 98]. Вони хочуть не лише активно провести вільний час, але й розширити та збагатити свої знання в різних сферах. Це свідчить про те, що дорослі, здобуваючи освіту в університетах третього віку, створюють інтелектуальну еліту у своїй віковій групі. Аналіз демографічних прогнозів і доповідей про стан польського суспільства дає підстави для очікування того, що кількість добре й дуже добре освічених дорослих поступово зростатиме. Такі дані спонукають до думки, що університети третього віку в майбутньому набуватимуть усе більшої популярності, тут навчатимуться слухачі, готові до самостійної розумової праці.

Ефективність процесу навчання суттєвою мірою залежить від його організації, від фахівців, здатних підготувати заняття в такий спосіб, щоб дорослі, використовуючи свій інтелектуальний потенціал, досягли найбільших успіхів. Інтелектуальний потенціал літніх людей не ідентичний із більш ранніми періодами їхнього життя. Такі характерні чинники інтелектуального потенціалу, як інтелігентність, пам'ять, увага, мовні здібності впродовж життя людини зазнають різних перетворень. Відтак зміни в методиці викладання впливають на перебіг та ефективність навчання. Едукатор (так називають у Республіці Польщі фахівців, які вчать дорослих) не може їх не помічати або ігнорувати.

Для ефективного навчання дорослих необхідно правильно поєднати методи навчання: традиційні та інноваційні. Українські дослідники проаналізували особливості навчання дорослих в Республіці Польщі та використання найбільш поширених методів. О. Михальчук стверджує, що заняття там проходять за аналогічними принципами, як у вищих навчальних закладах. Лекції, семінари проводять академічні викладачі або запрошені лектори зі сфери культури, мистецтва, бізнесу, які є професіоналами у своїй сфері. Навчальний рік ділиться на два або три семестри, а заняття триває півтори години. Відмінність стосовно звичайних університетів полягає в тому, що студенти-пенсіонери не отримують жодних балів або сертифікатів (виняток становить університет у Кракові – студенти здають іспити). Єдиною нагородою, яку вони отримують за свої досягнення, є задоволення досягнутим прогресом та додатковими знаннями й навичками, отриманими під час навчального процесу [1, с. 84].

Освітня пропозиція університетів третього віку дуже різноманітна й різноманітна. Основною дидактичною діяльністю в кожному університеті є лекції, які, залежно від типу закладу, проводяться один або два рази на тиждень. Для

того, щоб ефективно використовувати, наприклад, лекцію в активних методах навчання, ретельно підбираються її види: лекція-прес-конференція, лекція-диспут, лекція-візуалізація, лекція-КВК тощо. Тематика занять зазвичай міститься в двох тематичних блоках: у сфері гуманістичних і біологічних наук. У рамках першого блоку, які пов'язані з гуманітарними науками, лекції присвячені історії, філософії, психології, літературі, політиці, музиці та історії мистецтва. Окрім того, проводяться зустрічі з відомими людьми, а саме вченими, діячами культури та мистецтва, політиками, власниками бізнесу та директорами корпорацій. Другий блок стосується питань, пов'язаних з геронтологічною профілактикою, лікарськими засобами на медичній сфері та темами, пов'язаними з інформацією про загальноновизнаний здоровий спосіб життя. Крім лекцій в університетах третього віку пропонують семінарські заняття, на яких студенти мають можливість поглибити свої знання з питань, що їх цікавлять, та обмінятися думками [4, с. 117].

На базі університетів третього віку можна поглибити свої знання з англійської, французької, німецької та італійської мов за рівнями відповідно до наявних у слухачів знань. Наприклад, у Лодзі протягом багатьох років діє мовний гурток, де дорослі студенти вивчають одну з найпопулярніших штучних мов світу есперанто, створену польським лікарем і поліглотом Людовиком Лазарем Заменгофом або курси японської мови у поєднанні з основами японської культури [2, с. 110].

Важливе місце в освітній системі університетів третього віку займає фізкультура та активний туризм. Залежно від типу закладу, програми окремих університетів третього віку пропонують реабілітаційну гімнастику, ранкову йогу, різні види оздоровчих вправ і плавання. Туристичні та екскурсійні заходи користуються найбільшим попитом серед дорослих студентів, а саме: одно- або багатоденні пішіходні екскурсії, групові поїздки до сусідніх країн, поїздки вихідного дня в межах своєї країни, реабілітаційні та оздоровчі санаторії та бази відпочинку. Важливу частину навчальної програми складає культурний складник розвитку студентів, зокрема, відвідування виставок, музеїв, театрів, кінотеатрів, концертів тощо.

Однією з глобальних цілей навчання дорослих є розуміння сучасного світу, пов'язане з умінням його інтерпретації. Без реалізації цієї мети неможлива участь старшого покоління в житті громадянського суспільства. Старші люди почали все частіше вербалізувати потребу бути корисними. Пізніше цей підхід в освіті дорослих почали описувати як емансипацію, що призводить до перехоплення контролю над власним життям: як зростання й усвідомлення самого себе; процес, спрямований на досягнення самодостатності.

У польських університетах третього віку помітні недоліки в аспекті практичного застосування здобутих слухачами знань. У дорослих необхідно формувати вміння розв'язувати проблеми повсякденного життя. До групи таких умінь належать насамперед ті, що розширюють кругозір людини, – вміння працювати з комп'ютером, а також користуватися Інтернетом. Володіння вміннями такого типу повинно додатково скоротити прірву між покоління-

ми старших людей і молоді у сфері використання сучасних інформаційних технологій. Деякі університети Любліна, Катовіце та Ольштина пропонують комп'ютерні курси, нині досить популярні серед людей літнього віку.

Університети третього віку активно співпрацюють із багатьма організаціями, будинками для людей похилого віку, місцевими та неурядовими підрозділами, та іншими інституціями, що займаються проблемами людей цієї категорії. Метою такої співпраці є допомога цим організаціям та умовам у створенні програм навчання й розвитку людей похилого віку та організації цікавих для них заходів, а також для участі у реалізації проєктів, що стосуються теми навчання впродовж життя.

Висновки. Як показує польський досвід організації навчання в університетах третього віку, серед форм і методів найпопулярнішими є лекції, семінари, участь у різних тематичних гуртках. Значна увага приділяється культурному розвитку дорослих через екскурсії, відвідування театрів, концертів і зустрічі з людьми, які зробили свій вклад у розвиток сучасного суспільства. Люди цього віку можуть здобувати нові знання по-різному: бути активним студентом безпосередньо за партою в університеті, читати або слухати книги та самостійно навчатись через курси-онлайн, переглядати випуски конференцій і навчальні курси через Інтернет.

Перспективою подальших досліджень є виявлення конструктивних ідей польського досвіду в організації нав-

чання в університетах третього віку з метою застосування їх в Україні.

Список використаних джерел

1. Михальчук О. Польський досвід організації навчання дорослих. *Молодь і ринок*. 2015. № 9 (128). С. 82–86.
2. Czerniawska O. Uniwersytet Trzeciego Wieku, 30 lat dzia- łania. Przemiany, dylematy i oczekiwania w epoce ponowoczesnej. Stopińska-Pajak (red.), *Edukacja wobec starości – tradycja i współczesność* / Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. Katowice : 2009. S. 97–113.
3. Zapędowska K. Pogodna starość – czy to możliwe? Działania podejmowane na rzecz aktywizacji osób starszych. Wiczorowska-Tobis K., Talarska D. (red.), *Pozytywna starość* / Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Medycznego im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu, 2010. S. 56–65.
4. Kaczmarczyk M., Trafiałek E. Aktywizacja osób w starszym wieku jako szansa na pomyślne starzenie. *Gerontologia Polska*. 2007. No 4 (15). S. 116–118.

References

1. Mykhalchuk, O. (2015). *Polskyi dosvid orhanizatsii navchannia doroslykh. Molod i rynek*, 9 (128), 82–86 [in Ukrainian].
2. Czerniawska, O. (2009). *Uniwersytet Trzeciego Wieku, 30 lat dzia- łania. Przemiany, dylematy i oczekiwania w epoce ponowoczesnej*. In Stopińska-Pajak (Ed.), *Edukacja wobec starości – tradycja i współczesność* (pp. 97–113). Katowice [in Polish].
3. Zapędowska, K. (2010). *Pogodna starość – czy to możliwe? Działania podejmowane na rzecz aktywizacji osób starszych*. In Wiczorowska-Tobis, K., & Talarska, D. (Eds.), *Pozytywna starość* (pp. 56–65). Poznań [in Polish].
4. Kaczmarczyk, M., & Trafiałek, E. (2007). *Aktywizacja osób w starszym wieku jako szansa na pomyślne starzenie*. *Gerontologia Polska*, 4(15), 116–118 [in Polish].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 03.07.2019

Гришко Вікторія. Методические основы обучения в университетах третьего возраста: польский опыт.

Старение общества является общепризнанным явлением благодаря научно-технической революции, прогресса в медицине и большому желанию взрослого населения учиться. В условиях непрерывного развития образовательных систем в мире в соответствии с ростом запросов общества увеличивается количество образовательных и социальных учреждений, где люди старшего возраста могут получить знания, овладеть новыми навыками и компетенциями, участвовать в учебном и развивающем процессах, адаптироваться к новым социально-экономическим изменениям.

Университеты третьего возраста являются распространённой формой обучения в течение жизни. Все страны Европы (в том числе и Республика Польша) стремятся сделать период «третьей весны» временем полноценной, радостной и активной жизни. Программы университетов третьего возраста включают интеллектуальную, психологическую, социальную и физическую активность, предлагают лекции, семинары, занятия по иностранному языку, кружки по интересам, занятия в тренажёрных залах, встречи с выдающимися людьми, экскурсии и путешествия.

Стратегии развития и бюджеты учитывают необходимость обеспечения научной и материально-технической поддержки университетов третьего возраста с целью обеспечения высокого уровня образования пожилых людей и активному участию в жизни гражданского общества.

Ключевые слова: преподаватель; дизайн одежды; формирование имиджа; внешний вид; деловой стиль

Hryshko Viktoria. Methodological Principles of Teaching in Universities of the Third Age: the Polish Experience.

Aging of society is a phenomenon of our society. It can be possible due to the scientific and technological revolution and progress in medicine. Educational systems of the world are developing constantly in accordance with the growing demand of the societies. The numbers of educational and social institutions, where adult people can get new knowledge, acquire new skills and competencies, participate in educational and entertainment processes, adapt to new socio-economic changes are growing, too. Third-Age Universities are a very common form of lifelong learning in Poland and in Europe and seek to turn the «third spring» of a person to a full-fledged, happy and active lifetime. Programs of third-age universities include intellectual, psychological, social and physical activities, propose lectures, seminars, foreign language classes, interest groups, gym classes, meetings and social events, excursions and trips.

Development strategies and budgets take into account the need to provide scientific and logistical support to the Third-Age Universities in order to ensure a high level of education for the adult persons and their active involvement into life of society.

Key words: third-age university; adult education; Polish experience; lifelong learning

Гришко Вікторія Вікторівна, аспірантка Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України

E-mail: rffhot@gmail.com